Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
föredraget den 8 juli 2021 [1]

Mål C-289/20

IB
mot
FA

(begäran om förhandsavgörande från Cour d'appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris, Frankrike))

"Begäran om förhandsavgörande – Område för frihet, säkerhet och rättvisa – Internationell behörighet, erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål – Förordning (EG) nr 2201/2003 – Begreppet hemvist"

1. Under 1900-talets sista år tog sig Europeiska unionen inom ramen för det civilrättsliga samarbete som först föreskrevs i Maastrichtfördraget [2] och därefter i Amsterdamfördraget, [3] an de familjerättsliga problem som hängde samman med integrationsfenomenet.

2. Efter en första konvention som aldrig trädde i kraft [4] följde, vad beträffar domstols behörighet i äktenskapsmål, förordning (EG) nr 1347/2000, [5] vilken upphävdes genom förordning (EG) nr 2201/2003, [6] som är det nu gällande instrumentet. [7]

3. Domstolen har tolkat artikel 3 i förordning nr 2201/2003 i flera mål om förhandsavgörande. [8] Om jag inte misstar mig handlar inget av dem om den betydelse det skulle kunna fått för domstolens tolkning om den hade godtagit att en av makarna (eller båda) hade mer än en hemvist.

1 Originalspråk: spanska.

2 Fördraget om Europeiska unionen (EGT C 191, 1992, s. 1); i synnerhet artikel K.3 jämförd med artikel K.1.

3 Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen (konsoliderad Amsterdam-version) (EGT C 340, 1997, s. 173); i synnerhet artikel 61.

4 Konventionen av den 28 maj 1998 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT C 221, 1998, s. 1) (nedan kallad 1998 års konvention).

5 Rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn (EGT L 150, 2000, s. 19).

6 Rådets förordning av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 338, 2003, s. 1).

7 Beträffande dess giltighet, se punkt 27 i detta förslag till avgörande.

8 Till exempel när en av makarna har dubbelt medborgarskap. Dom av den 16 juli 2009, Hadadi (C-168/08, EU:C:2009:474) (nedan kallad domen Hadadi).

4. I förevarande mål ges domstolen således tillfälle att besvara en fråga som uppkommit inom andra områden,[9] men som ännu inte har besvarats inom det här aktuella. För att domstolen ska kunna lämna ett svar måste först begreppet ”hemvist” avgränsas, när det används för att fastställa vilken domstol som har internationell behörighet i mål om äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap.

I. Tillämpliga bestämmelser: Förordning nr 2201/2003

5. I skäl 1 anges följande:

”Europeiska gemenskapen har satt som mål att upprätta ett område med frihet, säkerhet och rättvisa, där den fria rörligheten för personer garanteras. I detta syfte skall gemenskapen bland annat besluta om sådana åtgärder rörande civilrättsligt samarbete som behövs för att den inre marknaden skall fungera väl.”

6. I skäl 8 anges följande:

”Med avseende på äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap bör denna förordning endast tillämpas på äktenskapets upplösning och bör inte avse sådana frågor som orsakerna till äktenskapsskillnaden, förmögenhetsrättsliga konsekvenser av äktenskapet eller andra frågor som har samband med dessa.”

7. Artikel 3 har följande lydelse:

”1. Behörighet att ta upp frågor om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap skall tillkomma domstolarna i den medlemsstat

a) inom vars territorium

   – makarna har hemvist, eller

   – makarna senast hade hemvist om en av dem fortfarande är bosatt där, eller

   – svaranden har hemvist, eller

   – om ansökan är gemensam, någon av makarna har hemvist, eller

   – sökanden har hemvist om sökanden har varit bosatt där i minst ett år omedelbart innan ansökan gjordes, eller

   – sökanden har hemvist om sökanden har varit bosatt där i minst sex månader omedelbart innan ansökan gjordes och sökanden antingen är medborgare i den berörda medlemsstaten eller, när det gäller Förenade kungariket och Irland, har ’domicil’ där,

b) i vilken båda makarna är medborgare eller, när det gäller Förenade kungariket och Irland, båda makarna har ’domicil’.

[9] Beträffande arv, dom av den 16 juli 2020, E. E. (Domstols behörighet och den lag som är tillämplig på arv) (C-80/19, EU:C:2020:569) (nedan kallad domen E. E. (Domstols behörighet och den lag som är tillämplig på arv)).

…”

II. Bakgrund, tvisten vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

8. Den irländska medborgaren FA ingick år 1994 äktenskap med den franske medborgaren IB i Irland. Makarna har tre numera myndiga barn.

9. Den 28 december 2018 ansökte IB om äktenskapsskillnad vid Tribunal de grande instance de Paris (Förstainstansdomstolen i Paris, Frankrike).

10. Genom beslut som juge aux affaires familiales du Tribunal de grande instance de Paris (familjemålsdomaren vid Förstainstansdomstolen i Paris, Frankrike) meddelade den 11 juli 2019 slogs fast att franska domstolar saknar behörighet att pröva ansökan om äktenskapsskillnad. Beslutet byggde på följande faktiska omständigheter:

– Familjens hemvist var belägen i Irland dit familjen flyttade år 1999 och där familjen köpt en fastighet som utgjorde makarnas bostad. Barnen växte också upp och gick i skola där.

– Ingen separation hade ägt rum mellan makarna och det fanns inget som tydde på att de skulle ha haft för gemensam avsikt att flytta sin hemvist till Frankrike.

– Flera omständigheter styrker däremot att IB haft en personlig och familjerelaterad anknytning till Irland dit han åkte varje helg för att tillbringa tid med sin hustru och sina barn och för att regelbundet utöva idrott och andra fritidsaktiviteter.

– Under de närmaste sex månaderna före det att ansökan gjordes (det vill säga efter den 27 juni 2018), skedde inte någon ändring av IB:s tidigare livsstil som ger vid handen att han skulle ha övergett sin hemvist i Irland. Tvärtom fortsatte han att leva samma familjeliv i Irland fram till och med julhelgen 2018 som han tillbringade med hustrun och barnen i familjens bostad.

– Denna anknytning till Irland utesluter emellertid inte att IB även har anknytning till Frankrike dit han sedan år 2017 rest varje vecka för att arbeta. Han hade i praktiken hemvist på två platser: i veckorna hade han sin hemvist i Paris av yrkesmässiga skäl och resterande tid i Irland med sin hustru och sina barn.

11. IB överklagade förstainstansdomstolens beslut till Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris, Frankrike) och yrkade att det skulle upphävas och att det skulle slås fast att fransk domstol hade lokal behörighet att pröva talan om äktenskapsskillnad. Han förnekade bland annat att han inte skulle ha önskat ”permanent eller stadigvarande etablera centrum för sina intressen” i Frankrike ”med avsikt att denna situation skall bli varaktig”.

12. FA yrkade att appellationsdomstolen skulle fastställa det överklagade beslutet.

13. Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris) fann att IB minst sex månader innan han väckte talan om äktenskapsskillnad permanent och stadigvarande hade bosatt sig i Frankrike, utan att för den delen ha förlorat sin bosättning i Irland, dit han fortfarande hade familjeanknytning och dit han återvände av personliga skäl lika regelbundet som tidigare.

14. Cour d'appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris) fann följaktligen att IB ska anses ha haft en bosättning i Frankrike som framstår som permanent och stadigvarande och som därmed utgör hans hemvist, samtidigt som han hade hemvist med samma kännetecken i Irland

15. Härav drog Cour d'appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris) slutsatsen att såväl franska domstolar som irländska domstolar var behöriga att pröva ansökan om äktenskapsskillnad enligt artikel 3.1 a femte och sjätte strecksatsen i förordning EG nr 2201/2003.

16. Mot bakgrund av detta anser nämnda domstol att det är nödvändigt att få reda på hur begreppet ”hemvist” ska tolkas, och har därför hänskjutit följande tolkningsfråga till EU-domstolen:

”När det, såsom i förevarande fall, framgår av de faktiska omständigheterna att en av makarna lever i två medlemsstater, kan denne make då anses ha hemvist – i den mening som avses i artikel 3 i förordning 2201/2003 och vid tillämpning av denna bestämmelse – i två medlemsstater med följden att när de villkor som föreskrivs i denna artikel är uppfyllda i två medlemsstater är domstolarna i båda dessa medlemsstater behöriga att pröva en ansökan om äktenskapsskillnad?”

III. Förfarandet vid domstolen

17. Begäran om förhandsavgörande inkom till domstolen den 30 juni 2020.

18. Skriftliga yttranden har getts in av FA, den tyska, den franska, den irländska och den portugisiska regeringen samt kommissionen.

19. Den 17 februari 2021 bad IB i ett motiverat yttrande att muntlig förhandling skulle hållas. Han samtyckte emellertid mot bakgrund av hälsokrisen till att den ersattes av skriftliga yttranden, och domstolen beslutade i enlighet med detta. I stället för att hålla förhandling gav förutom IB, den franska och den irländska regeringen samt kommissionen in sådana yttranden.

IV. Bedömning

A. Inledande synpunkter

20. Tolkningsfrågan har som utgångspunkt att en person ”lever i två medlemsstater”.[10] Den hänskjutande domstolen vill veta vilken betydelse den faktorn har för att avgöra vilken domstol som är behörig att pröva en ansökan om äktenskapsskillnad.

21. För att kunna besvara denna fråga måste det först avgöras vad som avses med en vuxen persons ”hemvist” enligt artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003. Om det bekräftas att IB *kan* ha hemvist, i den mening som avses i den bestämmelsen, i två medlemsstater, måste det prövas huruvida domstolarna i båda dessa medlemsstater är lika behöriga att pröva ansökan om äktenskapsskillnad.

[10] En sociologisk undersökning skulle sannolikt visa att antalet fall där en person (eller båda makarna) befinner sig i en sådan situation nu har ökat.

22. För att underlätta förståelsen av den tillämpliga bestämmelsen ska jag börja med att beskriva bakgrunden till den.

23. Förordning 2201/2003 innehåller internationella behörighetsbestämmelser för äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt bestämmelser om erkännande och verkställighet av domar och om samarbete mellan myndigheter i alla unionens medlemsstater utom Danmark.

24. Detta är inte det första instrumentet inom det här området. Som jag tidigare har nämnt ingicks år 1998 en konvention rörande samma frågor (även om den var mer begränsad när det gällde föräldraansvar). Den åtföljdes av en förklarande rapport där skälen till reglerna i konventionen redovisas. [11]

25. 1998 års konvention trädde aldrig i kraft. När gemenskapen kort därefter fick behörighet på området för civilrättsligt samarbete, införlivades dess artiklar i förordning nr 1347/2000, i vilken det i skäl 6 hänvisas till kontinuiteten mellan instrumenten.

26. Tre år senare ersatte förordning nr 2201/2003 förordning nr 1347/2000, och dess tillämpningsområde utsträcktes till att omfatta förfaranden och domar i mål om föräldraansvar som inte har anknytning till äktenskapsmål. Samtidigt förblev de internationella behörighetsbestämmelserna för tvister om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap oförändrade.

27. Förordning nr 2201/2003 upphör att gälla den 1 augusti 2022, eftersom förordning (EU) 2019/1111 [12] antogs den 25 juni 2019 för att komma till rätta med brister i tillämpningen av den förstnämnda förordningen vad beträffar förfaranden som involverar barn. De internationella behörighetsbestämmelserna för situationer med kris i äktenskapet ändras inte.

28. Den omständigheten att behörighetsbestämmelserna för mål om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap är identiska i de på varandra följande instrumenten, och avsaknaden av en förklaring till dem i förordning nr 2201/2003, innebär att de tidigare instrumenten (bland annat genom härledning från Borrásrapporten) blir en central faktor, om än inte den enda, för att förstå begreppet ”hemvist” i artikel 3 i den förordningen. [13]

[11] Förklarande rapport om konvention, som utarbetats på grundval av artikel K 3 i fördraget om Europeiska unionen, om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål (EGT C 221, 1998, s. 27) (nedan kallad Borrásrapporten). Den godkändes av rådet den 28 maj 1998.

[12] Rådets förordning (EG) nr 1347/2019 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (omarbetning) (EUT L 178, 2019, s. 1). Med förbehåll för övergångsbestämmelserna i artikel 100, upphävs genom denna förordning den nu gällande förordningen från och med den 1 augusti 2022: se artikel 104.

[13] Se skäl 6 i förordning nr 1347/2000 och skäl 3 i förordning nr 2201/2003. I punkt 26 i dom av den 29 november 2007, Sundelind Lopez (C-68/07, EU:C:2007:740) (nedan kallad domen Sundelind Lopez) hänvisas till skälen i den förordningen för tolkningen av den nu gällande artikel 3. Generaladvokaterna hänvisar i sina förslag till avgöranden ofta till Borrásrapporten som stöd för tolkningen av den nu gällande förordningen: se förslag till avgörande av generaladvokaten Sharpston i målet Purrucker (C-256/09, EU:C:2010:296, punkterna 13, 84, 85 och 86), av generaladvokaten Kokott i målet Hadadi (C-168/08, EU:C:2009:152, punkterna 37, 57 och 58), av generaladvokaten Bot i målet Liberato (C-386/17, EU:C:2018:670, punkterna 55 och 69), och av generaladvokaten Saugmandsgaard Øe i målet UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:749, punkt 28).

B. Begreppet hemvist i artikel 3 i förordning nr 2201/2003

29. Artikel 3 i förordning nr 2201/2003 ingår i ett instrument som inom dess eget tillämpningsområde syftar till att säkerställa den fria rörligheten för personer inom det europeiska området för frihet, säkerhet och rättvisa. [14]

30. En korrekt tolkning av den fria rörligheten innebär att medlemsstaterna ska avstå från att införa direkta begränsningar för dess utövande och från att skapa hinder som får liknande avskräckande verkan.

31. Skillnader mellan medlemsstaterna inom det familjerättsliga området eller svårigheter för en person att få sitt civilstånd erkänt i andra medlemsstater än den stat där det har uppkommit, kan få sådan avskräckande verkan.

32. Unionslagstiftaren var medveten om detta och införde därför enhetliga regler för att underlätta möjligheterna till domstolsprövning i medlemsstaterna i mål om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap som innehåller något utländskt inslag, och för ömsesidigt erkännande av de avgöranden som meddelas. [15]

33. I artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003 nämns upprepade gånger den plats där en av makarna eller båda har hemvist för att ange vilka domstolar som är behöriga att pröva sådana tvister.

1. Självständig tolkning

a) Ett närmande till begreppet hemvist i andra bestämmelser

1) Allmänt

34. I flera av Europeiska unionens instrument för civilrättsligt samarbete på familjerättens område används, i överensstämmelse med vissa multilaterala internationella konventioner, [16] den berörda partens (de berörda parternas) hemvist för att fastställa den internationella behörigheten (direkt eller i samband med erkännande av avgöranden) och som anknytningsmoment i lagvalsreglerna. [17]

[14] Dom av den 13 oktober 2016, Mikołajczyk (C-294/15, EU:C:2016:772, punkt 33): ”… förordning nr 2201/2003, såsom även framgår av skäl 1 i nämnda förordning, bidrar till att upprätta ett område med frihet, säkerhet och rättvisa, där den fria rörligheten för personer garanteras”.

[15] Skäl 4 i förordning nr 1347/2000.

[16] Exempelvis konventionen i Haag av den 5 oktober 1961 om myndigheters behörighet och tillämplig lag i frågor till skydd för underåriga, konventionen i Haag av den 1 juni 1970 om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader, konventionen i Haag av den 19 oktober 1996 om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn och Europarådskonventionen i Luxemburg av den 20 maj 1980 om erkännande och verkställighet av avgöranden rörande vårdnad om barn samt om återställande av vård av barn.

[17] Traditionella kriterier som medborgarskap eller domicil, som tidigare föredrogs som ett uttryck för anknytningen mellan individen och ett rättssystem, överges eller får underordnad betydelse.

35. Hemvist är även ett vanligt kriterium inom andra unionsrättsliga områden [18] och i internationella konventioner. [19] Gemensamt för dessa bestämmelser är att de inte brukar definiera det begreppet och inte heller hänvisa till medlemsstaternas (eller konventionsstaternas) rättsordningar för tolkningen av det. [20]

36. I dagligt tal betecknar uttrycket ”hemvist” en regelbunden eller stadigvarande vistelse på en viss plats. En användning av detta begrepp i rättslig hänseende kräver emellertid något mer än bara en tolkning som bygger på ordets vanliga betydelse. [21]

37. Ingresserna, de förklarande rapporterna, förarbetena och domstolens rättspraxis tenderar att identifiera hemvisten med den plats där personen har ”centrum för sina intressen”. För att fastställa den platsen generellt används vissa *anknytningsfaktorer* och i det enskilda fallet bedöms dessa faktorer mot bakgrund av de aktuella omständigheterna. [22]

38. Vad som utmärker de intressen, samt de relevanta aspekter och indikationer (det vill säga *anknytningsfaktorer*) som bestämmer en persons hemvist, framgår av det sammanhang i vilket den bestämmelse som innehåller detta behörighetskriterium ingår. Hänsyn ska dessutom tas till syftet med den bestämmelsen samt det regelverk i vilket den ingår.

39. Hemvist, inom ramen för förordning nr 2201/2003, är ett självständigt begrepp som ska tolkas självständigt, vilket domstolen har påpekat vid upprepade tillfällen. [23] Sammanhanget och syftet med bestämmelserna i den förordningen anger således gränserna för användning av analogier och av överföringar mellan olika rättsliga områden. [24]

2) Inom andra områden av det civilrättsliga samarbetet

i) Barns hemvist

40. Domstolen har med avseende på barns hemvist i mål om föräldraansvar, likställt denna med centrum för deras intressen, vilket fastställs med hjälp av ett antal indikationer

[18] Se, exempelvis, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (EUT L 166, 2004, s. 1), där ordet ”bosättning” används. I artikel 1 j i den förordningen klargörs att det avser ”den ort där en person är stadigvarande bosatt”. I dom av den 5 juni 2014, I (C-255/13, EU:C:2014:1291) görs åtskillnad mellan ”bosättning” och ”vistelse” i det sammanhanget.

[19] Exempelvis Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, undertecknad den 11 maj 2011 i Istanbul (artikel 44).

[20] Denna avsaknad beror på att det finns en vilja att inte påverka andra bestämmelser där detta begrepp används, enligt Lagarde, P., *Informe explicativo al Convenio relativo a la competencia, la ley aplicable, el reconocimiento, la ejecución y la cooperación en materia de responsabilidad parental y de medidas de protección de los niños, hecho en La Haya el 19 de octubre de 1996*, i *Actes et documents de la Dix-huitième session de la Conférence de La Haye de droit international privé*, 1996, volym II, s. 552, punkt 40.

[21] Se, för ett liknande resonemang, förslag till avgörande av generaladvokat Kokott i målet A (C-523/07, EU:C:2009:39, punkt 15), med avseende på begreppet hemvist i artikel 8 i förordning nr 2201/2003.

[22] En sådan bedömning *ad casum* ska logiskt sett göras av de nationella domstolarna. Eftersom den är specifik kan ”de uppgifter som lämnas i ett mål … endast med försiktighet överföras till ett annat”. Dom av den 28 juni 2018, HR (C-512/17, EU:C:2018:513, punkt 54) (nedan kallad domen HR).

[23] *Ibidem*, punkt 40: ”I [förordning nr 2201/2003] saknas en definition av begreppet hemvist … eller en hänvisning till medlemsstaternas lagstiftning i detta avseende, varför domstolen upprepade gånger slagit fast att det rör sig om ett självständigt begrepp i unionsrätten, som ska tolkas mot bakgrund av bestämmelsernas sammanhang och de mål som eftersträvas med förordning nr 2201/2003”. Även när det gäller konventioner föredras en självständig tolkning: se punkt 35 och fotnot 20 i detta förslag till avgörande.

[24] Jag instämmer således inte i Frankrikes uppfattning att *själva begreppet* hemvist i denna och andra förordningar (bland annat Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg (EUT L 201, 2012, s. 107)), ska vara gemensamt.

– som valts ut på grund av sin lämplighet eller överensstämmelse med det sammanhang i vilket bestämmelsen med det kriteriet ingår [25] och de mål som eftersträvas med förordning nr 2201/2003, nämligen barnets bästa, [26] och

– som tillämpas (och beaktas) mot bakgrund av de faktiska omständigheterna i det enskilda fallet. [27]

41. Enligt domstolen kan definitioner och tolkningar av det begreppet inom andra delar av unionsrätten (bland annat områdena social trygghet och personalrätt) inte användas utan vidare. Just på grund av att sammanhanget inte är detsamma kan de ”inte direkt överföras på bedömningen av barns hemvist i den mening som avses i artikel 8.1 i [förordning nr 2201/2003]”. [28]

ii) Den avlidnes hemvist

42. Samma synsätt kan användas, i tillämpliga delar, när det gäller preciseringen av begreppet den avlidnes hemvist i förordning (EU) nr 650/2012. [29]

43. I skälen i den förordningen anges att hemvisten kan anses vara den plats ”där den avlidnes familj hade sina huvudsakliga intressen och den avlidne hade sitt sociala liv” och där föreslås att den ska fastställas genom en helhetsbedömning av omständigheterna kring den avlidnes liv under de år som föregick dödsfallet och vid tidpunkten för dödsfallet, med beaktande av alla relevanta omständigheter, särskilt hur varaktig och regelbunden den avlidnes vistelse i den berörda staten varit, förhållandena vid vistelsen samt skälen till denna”. Den på detta sätt fastställda hemvisten ”bör ha en nära och stabil koppling till den berörda staten med beaktande av de specifika målen för denna förordning”. [30]

iii) Insolventa gäldenärers hemvist

44. Avslutningsvis är hemvist ett (indirekt) kriterium för domstols behörighet och i förlängningen ett anknytningsmoment i lagvalsregeln i förordning (EU) 2015/848 om insolvensförfaranden. [31]

45. Enligt artikel 3.1 i den förordningen anses platsen för gäldenärens ”huvudsakliga intressen” vara dennes hemvist, när det rör sig om en enskild person. I detta sammanhang är det ekonomiska och finansiella intressen som är av betydelse. De indikationer som ska bedömas är de som gör det möjligt för tredje man att lätt identifiera denna ”plats för de huvudsakliga intressena”. [32]

[25] Relevanta bestämmelser är de som hänvisar till hemvisten som behörighetskriterium samt artikel 11 i förordning nr 2201/2003, med avseende på olovliga bortföranden. Se domen HR, för det förstnämnda, och dom av den 8 juni 2017, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436) (nedan kallad domen OL), för det sistnämnda.

[26] Skäl 12 i förordning nr 2201/2003; dom av den 2 april 2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225, punkt 35) (nedan kallad domen A), domen OL, punkt 66, domen HR, punkt 59, med flera. Denna faktor är av naturliga skäl inte aktuell när det gäller vuxnas hemvist.

[27] Bland annat domen A, punkt 37 och följande punkter, dom av den 22 december 2010, Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 47 och följande punkter), samt domen OL, punkt 42 och följande punkter.

[28] Domen A, punkt 36.

[29] Den avlidnes sista hemvist är det allmänna anknytningskriteriet för att fastställa internationell behörighet och tillämplig lag.

[30] Skäl 23 och 24. Se även mitt förslag till avgörande i målet E. E. (C-80/19, EU:C:2020:230, punkt 45 och följande punkter), och domen E. E. (Domstols behörighet och den lag som är tillämplig på arv), punkterna 38–40.

[31] Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2015/848 av den 20 maj 2015 om insolvensförfaranden (EUT L 141, 2015, s. 19).

[32] Skäl 28 i förordning 2015/848, samt dom av den 16 juli 2020, Novo Banco (C-253/19, EU:C:2020:585, punkt 21).

b) Anpassning av detta synsätt till artikel 3.1 i förordning nr 2201/2003

46. Genom sin flexibilitet är det beskrivna synsättet lämpligt för att bestämma hemvisten enligt artikel 3 i förordning nr 2201/2003, vilket gör att det kan fastställas att domstolarna i en medlemsstat är behöriga i mål om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap.

47. Det finns i förordningen ingen vägledning om vilken ”hemvisten” är för en vuxen som befinner sig i en äktenskapskris eller hur den ska fastställas, och det finns heller ingen hänvisning till de nationella rättsordningarna för att fastställa detta. Denna avsaknad är ett avsiktligt val (liksom i de tidigare instrumenten).

48. Detta beskrivs på följande sätt i Borrásrapporten:

– Det fördes en diskussion kring detta, till följd av införandet av den (nuvarande) sjätte strecksatsen i artikel 3.1 a.[33] I slutändan valde man att inte införa någon regel för att klargöra begreppet hemvist i 1998 års konvention.[34]

– ”Särskild hänsyn” togs till den definition, vilken domstolen använt inom andra områden, som innebär att med hemvist avses ”den plats som personen har utsett till permanent eller brukligt centrum av fast slag för sin verksamhet”.[35]

– Andra förslag förkastades,[36] vilket kan tolkas som att det förslag som det fästes ”särskild hänsyn” vid, godtogs som arbetsbegrepp vid förhandlingarna.

49. Mot bakgrund av kontinuiteten mellan 1998 års konvention och den nu gällande förordningen, kan slutsatsen dras att de nuvarande internationella behörighetsbestämmelserna för mål om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap bygger på samma syfte.

50. Preciseringen av de intressen som har betydelse för att fastställa makarnas hemvist och valet av anknytningsfaktorer som gör att den genom en samlad bedömning kan fastställas i varje enskilt fall, ska som nämnts göras självständigt, mot bakgrund av bestämmelsens sammanhang och det mål som eftersträvas med förordning nr 2201/2003.[37]

51. Det ska dessutom erinras om att situationen i sådana här fall kan förändras snabbt, just på grund av äktenskapskrisen. Det händer ofta att hemvisten ändras och eventuellt återvänder därefter en av makarna till sin ursprungliga medlemsstat, om makarna har olika medborgarskap.

[33] Motsvarigheten i 1998 års konvention var artikel 2.1 a sjätte strecksatsen.

[34] Borrásrapporten, punkt 32.

[35] Se föregående fotnot. Denna definition avser mål om personalfrågor och social trygghet.

[36] Se föregående fotnot.

[37] Punkterna 38 och 39 i detta förslag till avgörande.

2. Sammanhanget kring artikel 3 och målet med förordning nr 2201/2003

a) Precisering: hemvistens funktioner i avsnitt 1 i kapitel II i förordning nr 2201/2003 och begreppets enhetlighet

52. Hemvist och medborgarskap i en medlemsstat utgör de centrala faktorerna i avsnitt 1 (”Äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap”) i kapitel II (”Domstols behörighet”) i förordning nr 2201/2003.

53. Dessa faktorer har två funktioner, nämligen att fastställa den internationella behörigheten vid tvister rörande äktenskapskriser, enligt artikel 3, och att avgränsa räckvidden av det avsnittet, enligt artiklarna 6 och 7. [38]

54. Begreppet ”hemvist” är detsamma i båda fallen, vilket innebär att den definition som används inom ramen för artikel 3.1 är relevant för artiklarna 6 och 7. Detta följer av skäl 8 i förordning nr 1347/2000, vilken föregick den nuvarande förordningen, enligt vilken förordningen även ska tillämpas på medborgare från tredje land ”med en tillräckligt stark anknytning till någon av medlemsstaternas territorium, *i enlighet med de behörighetskriterier som anges i förordningen*”. [39]

b) Ett kriterium för internationell behörighet ad hoc

55. För situationer med äktenskapskris, föreskriver artikel 3.1 a och b i förordning nr 2201/2003 internationella behörighetsregler som bygger på en av makarnas, eller bådas, personliga förhållanden. Det rör sig om exklusiva behörighetsregler mellan vilka det inte finns någon rangordning. [40]

56. Förteckningen över behörighetsregler återger kriterierna i artikel 3 i förordning nr 1347/2000, och den återger i sin tur kriterierna i artikel 2 i 1998 års konvention. Vad beträffar hemvist rör dessa kriterier

– den stat där *makarna har gemensam hemvist* eller tidigare hade gemensam hemvist, [41]

– den stat där endast *en av parterna* har hemvist:

[38] I artikel 6 föreskrivs att de regler om domstols behörighet som gäller enligt lagarna i varje medlemsstat inte får användas i tvister där svaranden har hemvist i en av dessa eller är medborgare i den staten (eller, när det gäller Irland, har ”domicil” inom dess territorium). I domen Sundelind Lopez slog domstolen fast att reglerna om behörighet i övriga fall får användas mot en person som inte har hemvist eller medborgarskap i en medlemsstat, om det inte finns någon medlemsstat som är behörig enligt förordningen.

[39] Min kursivering.

[40] Domen Hadadi, punkt 48. Det finns ingen formell rangordning mellan behörighetsreglerna, även om vissa anser att en sådan borde införas i samband med omarbetningen av förordningen (till exempel Groupe européen de droit international privé, vid dess möte i Antwerpen i september 2018: https://www.gedip-egpil.eu/documents/Anvers %202018/DivorceCompletV5.7.2.19.pdf). Den nya artikel 3 har kvar samma behörighetsregler och de ligger alla på samma nivå. En annan fråga är i vilken mån dessa regler godtas. I punkterna 30 och 32 i Borrásrapporten betonas att vissa av de kriterier som införts hade brett stöd i medlemsstaterna, medan andra krävde politiska kompromisser. De sistnämnda finns nu i den femte och sjätte strecksatsen i artikel 3.1 a.

[41] I det sistnämnda fallet måste en av makarna fortfarande vara bosatt i den staten. Det anges inte vid vilken tidpunkt denna omständighet ska slås fast. Den femte och sjätte strecksatsen nämner den tidpunkt då ansökan gjordes och det förefaller rimligt att uppfatta det på samma sätt för de övriga behörighetsreglerna.

– efter överenskommelse med den andra parten om ansökan är gemensam, varvid domstolarna i den medlemsstat där käranden eller svaranden har hemvist är behöriga,

– om det är svarandens hemvist,

– om det är kärandens hemvist, under förutsättning att den varat i minst ett år innan ansökan gjordes eller sex månader om den finns i den medlemsstat där käranden är medborgare (eller där denne har ”domicil” om det rör sig om Förenade kungariket och Irland).

57. I Borrásrapporten förklaras valet av behörighetsbestämmelser och det alternativa förhållandet mellan dem: de är anpassade till parternas intressen, de innebär en flexibel reglering som är anpassad till människors rörlighet och de visar på närhet, i betydelsen verkligt band mellan personen och en medlemsstat. Avsikten är kort sagt att ”hjälpa enskilda utan att rättssäkerheten går förlorad”. [42]

58. Domstolen har anammat dessa förklaringar i flera domar som har meddelats med avseende på artikel 3.1 i förordning nr 2201/2003. [43]

59. I Borrásrapporten anges även att möjligheten att väcka talan på den plats där endast en av makarna har centrum för sina intressen, när det inte är den plats där svaranden har centrum för sina intressen och det inte heller finns någon överenskommelse mellan makarna, finns med i texten på grund av att det var ett nödvändigt villkor för att vissa stater skulle godkänna 1998 års konvention. [44]

60. Detta avspeglar ett beaktande av det ovannämnda fallet där en make till följd av krisen i äktenskapet flyttar till en annan medlemsstat. [45] En sådan flytt innebär ofta att den maken, ibland omedelbart, återvänder till den stat där han eller hon hade hemvist innan han eller hon gifte sig eller till den stat där han eller hon är medborgare. I sådana fall kan det anses finnas en anknytning mellan individen och domstolsstaten, även om ingen objektiv geografisk närhet ännu har befästs.

3. Hemvisten som hjälp för att fastställa den internationella behörigheten

61. Det begrepp som behörighetsbestämmelserna i artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003 bygger på

– utgörs av centrum för personens *levnadsintressen*, varmed avses den plats där han eller hon har sitt sociala liv och sitt familjeliv. Lokaliseringen av personens *yrkesintressen* och *ekonomiska intressen* bidrar till att fastställa detta centrum. Dessa faktorer kan emellertid inte i sig minska betydelsen av de personliga intressena, när deras geografiska lokalisering inte sammanfaller.

– Det är i princip liktydigt med personens *vistelse* (och inte bara närvaro) på en plats, på ett kvalificerat vis: antingen på grund av att den är stadigvarande eller på grund av den har en viss

[42] Borrásrapporten, punkterna 27, 28 och 30. I förordning nr 1347/2000 nämndes i skäl 12 att det måste finnas en verklig anknytning mellan en part och den medlemsstat som utövar behörigheten, utan att det görs någon åtskillnad mellan tvister rörande kris i äktenskapet och tvister rörande föräldraansvar.

[43] Domen Sundelind Lopez, punkt 26, domen Hadadi, punkt 48, och dom av den 13 oktober 2016, Mikołajczyk (C-294/15, EU:C:2016:772, punkterna 49 och 50).

[44] Fotnot 40 i detta förslag till avgörande.

[45] Punkt 51 i detta förslag till avgörande.

regelbundenhet eller varaktighet, vilket innebär att det finns förutsättningar för en verklig integrering i den sociala miljön.

62. För att en vuxen persons vistelse ska anses vara dennes ”hemvist” är det *inte alltid* nödvändigt att det har gått en viss tid. Det är heller inte nödvändigt att den *objektiva* geografiska närheten mellan personen och den domstol som prövar målet om äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap befästs under den tiden.

63. Skälet till att det i artikel 3.1 a femte och sjätte strecksatsen i förordning nr 2201/2003 föreskrivs att vissa tidsmässiga villkor ska vara uppfyllda förutom hemvisten, är att dessa villkor inte är väsentliga för att bosättningen ska anses utgöra ”hemvist”. [46]

64. Kravet att sökanden ska ha haft hemvist i staten i ett år, eller i sex månader om sökanden är medborgare (i förekommande fall har ”domicil”) där, minskar betydelsen av ”tidsfaktorn” som indikation på att bosättningen ska anses utgöra hemvist.

65. Detta kan således uppfattas så att enligt artikel 3 i förordning nr 2201/2003, är det möjligt för en make att nästan omedelbart (eller efter en kortare tid) få hemvist till följd av den flytt som följer på krisen i äktenskapet.

66. Mot bakgrund av detta kan den fysiska närvarons varaktiga, regelbundna eller oavbrutna karaktär som normalt sett är utmärkande för ”hemvisten”, kompletteras, eller till och med ersättas, av den vuxna personens *avsikt* att etablera sig och integreras i en annan stat (eller att återetablera sig och återintegreras i ursprungsstaten) och därmed få en ny hemvist och ge upp den tidigare. [47]

67. Denna avsikt kan finnas redan från början eller växa fram successivt. I båda fallen måste den kunna identifieras med hjälp av konkreta åtgärder eller yttre tecken för att den ska beaktas. [48] I annat fall blir behörighetsbestämmelsen alltför komplicerad eller till och med omöjlig att tillämpa.

68. För att slå fast att en person har centrum för sina levnadsintressen (eller i förekommande fall en avsikt att etablera det) på en plats, i den mening som avses i artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003, ska, liksom inom andra näraliggande områden, [49] alla faktorer som kan visa att det finns en nära koppling mellan personen och den platsen beaktas.

69. Sådana faktorer kan vara förhållandena under vistelsen samt skälen till denna och, med de ovan beskrivna nyanserna, dess varaktighet och regelbundenhet. Tecken på detta kan bland annat vara att

– platsen ligger i ursprungsstaten,

– det är den plats där anhöriga och vänner finns,

[46] Tillägget av dessa villkor brukar förklaras så att de utgör ett uttryck för viljan att begränsa det *forum actoris* som föreskrivs i de två sista strecksatserna i artikel 3.1 a. Även om denna förklaring stämmer, innebär det inte att villkoren inte får följder för begreppet hemvist.

[47] Om det inte finns någon avsikt att ge upp den tidigare hemvisten, fortsätter den att vara samma som förut.

[48] Domen HR, punkt 46 och där angiven rättspraxis.

[49] Se, för ett liknande resonemang rörande arvlåtarens hemvist, domen E. E. (Behörig domstol och den lag som är tillämplig på arv), punkt 38, och mitt förslag till avgörande i samma mål (C-80/19, EU:C:2020:230, punkt 49 och följande punkter). Beträffande barns hemvist, se bland annat domen A, punkt 39.

– personen regelbundet bor på den platsen, i en hyrd eller ägd bostad, eller har vidtagit åtgärder för att det ska bli så,

– platsen ligger i den stat där personen är medborgare,

– personen har eller söker stadigvarande arbete på den platsen,

– personen utgör en del av kulturen på den platsen.

70. Betydelsen av dessa eller liknande indikationer (det är som nämnts inte en uttömmande förteckning) [50] bekräftas av domstolens rättspraxis rörande ett litet barns eller ett spädbarns hemvist. Centrumet för barnets levnadsintressen följer av dess integrering i en familjemässig och social miljö, nämligen den miljö där den förälder som har hand om barnet finns, på grundval av de omständigheter som domstolen själv anger för att fastställa den miljön. [51]

C. En enda hemvist

71. Det ankommer på den domstol där ansökan om äktenskapsskillnad har gjorts att fastställa en vuxen persons hemvist och på grundval av denna avgöra vilken domstol som är behörig att pröva ansökan. Domstolen bör sträva efter att fastställa *en* hemvist (det vill säga *hemvisten*), för en av makarna eller för båda.

72. Artikel 3.1 i förordning nr 2201/2003 utesluter visserligen inte att det kan finnas flera behöriga domstolar eller att det görs ett val av domstol (*forum shopping*) för tvister som uteslutande rör äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap. Fall där ansökan har gjorts vid flera domstolar behandlas, och regleras, i artikel 19.1 och 19.3 i förordningen.

73. Jag anser emellertid inte att det argumentet motiverar ännu fler behöriga domstolar, på grund av att det generellt anses möjligt att ha *hemvist* på flera platser samtidigt, i den mening som avses i artikel 3.1 i förordning nr 2201/2003.

74. Mot en sådan tolkning talar bestämmelsens ordalydelse, målet med den och andra överväganden av systematisk karaktär.

1. Ordalydelsen och ordens betydelse

75. I artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003 används genomgående uttrycken domstolarna *i den medlemsstat* där makarna/sökanden/svaranden har *hemvist*, i singular.

76. Parallellt föreskrivs i artikel 66 i samma förordning, vilken reglerar tillämpning av behörighetsbestämmelser i medlemsstater med två eller flera rättssystem, att ”en hänvisning till hemvist i medlemsstaten [ska] avse hemvist inom *en* territoriell enhet”. [52]

[50] Här skulle till exempel kunna tilläggas folkbokföringen eller, om den vuxne lever tillsammans med barn i skolålder, inskrivning på förskolor eller skolor: se, för ett liknande resonemang, förslag till avgörande av generaladvokaten Kokott i målet A (C-523/07, EU:C:2009:39, punkt 44).

[51] Domen i målet A, punkt 40, dom av den 22 december 2010, Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkterna 53–56), dom av den 9 oktober 2014, C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, punkt 52), och domen i målet HR, punkterna 44–47.

[52] Min kursivering.

77. Om hemvisten likställs med *centrum* för personens levnadsintressen, är det dessutom inte logiskt att godta flera hemvister.

78. Det finns emellertid inget som hindrar att en person är bosatt på flera ställen, [53] det vill säga att denne förutom sin hemvist eller huvudsakliga bosättning har andra, underordnade bosättningar (semesterbostad, bostad för arbete eller dylikt). De sistnämnda får inte någon verkan med avseende på artikel 3 i förordning (EU) 2201/2003.

2. Bestämmelsens mål

79. Om flera *hemvister* godtas, skulle det heller inte vara förenligt med det mål som eftersträvas med artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003.

80. Som jag tidigare har nämnt [54] är målet

– dels att främja rörligheten för personer inom unionen, även när en flytt från en medlemsstat till en annan sker efter en kris i äktenskapet,

– dels att garantera rättssäkerheten och närheten mellan personerna och domstolen.

81. Syftet med de valda anknytningsmomenten är att åstadkomma en jämvikt mellan dessa två mål. De tillgodoser såväl de berörda parternas som rättsväsendets intressen. Till denna jämvikt bidrar den omständigheten att de behörighetskriterier som bygger på hemvist inte medför lika många alternativ som det finns strecksatser i artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003, trots att det kan förefalla så vid första anblicken. [55]

82. En tillåtande tolkning när det gäller antalet samtidiga hemvister för en och samma person skulle, *de facto*, kunna rubba jämvikten mellan parterna och utöka möjligheterna att använda sig av *forum actoris*. Dessutom skulle den göra det svårare att på förhand avgöra vilka domstolar som får pröva en ansökan om äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap inom unionen. [56]

83. Dessa reflektioner, och de som jag nedan ska redogöra för, talar för en restriktiv tolkning av begreppet hemvist i artikel 3 i förordning nr 2201/2003, även om en person lever sitt liv i flera medlemsstater.

[53] Jag har hämtat uttrycket ”bosatt på flera ställen”, till skillnad från ”hemvist”, från förslaget till avgörande av generaladvokaten Cruz Villalón i målet Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:738, punkt 71).

[54] Punkterna 57 och 58 i detta förslag till avgörande.

[55] De villkor som hemvist som behörighetskriterium underkastas, medför att vissa behörighetsbestämmelser är ömsesidigt uteslutande och att andra kan överlappa varandra. Det är inte ovanligt att flera av kriterierna pekar ut en och samma medlemsstat.

[56] Enligt kommissionen (punkt 14 i dess skriftliga yttrande i stället för muntlig förhandling), skulle ett godtagande av att en person har hemvist på två platser i den mening som avses med artikel 3 i förordning 2201/2003 ”supprime un aléa et augmente la sécurité juridique, en apportant à l’époux qui partage sa vie entre deux États, l’assurance qu’il peut saisir les juridictions de l’un de ces États sans risquer une décision d’incompétence, et les coûts associés à une telle procédure”. Jag anser inte att detta argument är övertygande. Svårigheten med att fastställa hemvist försvinner inte för att man godtar att personen kan ha hemvist på flera platser. Tvärtom skulle det skapa ytterligare frågetecken, som den domstol som ska pröva tvisten måste ta ställning till. Om ytterligare en domstol skulle läggas till i artikel 3 i förordningen, skulle det öka osäkerheten om var en talan kan väckas mot en, även för den make som har hemvist på mer än en plats.

3. Hemvisten mot bakgrund av det systematiska tolkningskriteriet (i vid mening)

84. Om ordalydelsen, innebörden och syftet med artikel 3 i förordning nr 2201/2003 utgör hinder för att knyta de rättsverkningar som föreskrivs där till flera olika hemvister, omfattar denna princip inte bara tvister som rör kriser i äktenskapet, trots det som anges i skäl 8 i den förordningen. [57]

85. Unionslagstiftaren har även tillämpat detta kriterium för internationell behörighet på senare instrument som reglerar a) tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad, [58] b) internationell behörighet i mål om underhållsskyldighet [59] och c) internationell behörighet i mål om makars förmögenhetsförhållanden, som har samband med käromål rörande äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering. [60]

86. Ju mer man utvidgar begreppet ”hemvist” i artikel 3 i förordning nr 2201/2003, desto fler domstolar i medlemsstaterna blir potentiellt behöriga även inom dessa andra områden, vilket minskar förutsebarheten för de berörda personerna. [61]

87. Jag ska i första hand koncentrera mig på konsekvenserna för den lag som ska tillämpas på äktenskapsskillnad och hemskillnad.

88. Förordning nr 1259/2010 bör ”garantera medborgarna ändamålsenliga lösningar när det gäller rättssäkerhet, förutsebarhet och flexibilitet”. [62] För att uppnå detta mål kan det alltid bara vara en lag som är tillämplig i materiellt hänseende, oavsett vilken domstol i unionen som är behörig att pröva ansökan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad. Det är därför som anknytningsmomenten i förordning nr 1259/2010, även om de är flera, framställs så att de följer på varandra och inte som alternativ.

89. Det beskrivna målet bygger även, om än i mindre utsträckning, [63] på sambandet *forum-ius* som stadfästs i artikel 8 i förordning nr 1259/2010, vilken rör tillämplig lag vid avsaknad av val:

– Som principiell vägledning, genom överensstämmelsen mellan olika behörighetsgrunder i artikel 3.1 i förordning nr 2201/2003 och anknytningspunkterna i artikel 8 i förordning nr 1259/2010.

[57] ”Med avseende på äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap bör denna förordning endast tillämpas på äktenskapets upplösning och bör inte avse sådana frågor som orsakerna till äktenskapsskillnaden, förmögenhetsrättsliga konsekvenser av äktenskapet eller andra frågor som har samband med dessa.”

[58] I rådets förordning (EU) nr 1259/2010 av den 20 december 2010 om genomförande av ett fördjupat samarbete om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad (EUT L 343, 2010, s. 10).

[59] Artikel 3 c i rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet (EUT L 7, 2009, s. 1)

[60] Artikel 5 i rådets förordning (EU) 2016/1103 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden (EUT L 183, 2016, s. 1).

[61] Det är inte orimligt att anta att om flera hemvister för att fastställa behörighet godtas på detta indirekta sätt, bör det även godtas då kriteriet ”hemvist’” som ingår i samma instrument tillämpas på käromål som inte är accessoriska utan självständiga.

[62] Skäl 9. Målet är även att ”förhindra situationer där en av makarna ansöker om äktenskapsskillnad före den andra för att försäkra sig om att saken prövas enligt en lagstiftning som vederbörande anser mer gynnsam när det gäller att skydda sina intressen”. Denna omsorg gäller inte artikel 3 i förordning nr 2201/2003 som föreskriver alternativa behörighetsgrunder. Den ska emellertid i möjligaste mån tolkas så att den inte äventyrar de mål som eftersträvas med den andra förordningen.

[63] Till skillnad från vad som är fallet inom andra områden, är överensstämmelsen mellan den internationella behörigheten och den tillämpliga lagen inte något som prioriteras inom detta område. De behöver till att börja med inte överensstämma när parterna väljer tillämplig lag i enlighet med artikel 5.1 a, b och c i förordningen. Det bör dessutom erinras om att detta instrument, som är ett resultat av ett stärkt samarbete, inte är tillämpligt i alla medlemsstater.

– Direkt, som en restlösning, ska vid avsaknad av val av lag och om inget av kriterierna i punkterna a, b och c i artikel 8 i förordning nr 1259/2010 kan tillämpas, lagen i den stat vid vars domstolar målet anhängiggörs tillämpas, enligt punkt d i den bestämmelsen.

90. En uppluckring av begreppet hemvist i artikel 3 i förordning nr 2201/2003 som möjliggör att två eller flera domstolar är internationellt behöriga på grundval av detta kriterium, skulle äventyra målet med förordning nr 1259/2010 på två sätt:

– Genom att överensstämmelsen *forum-ius* bryts om domstolen handlar som domstol på en av de orter där en av makarna har hemvist, samtidigt som den måste tillämpa lagen i en annan medlemsstat på grund av att makarna har gemensam hemvist där. [64]

– Genom att det medför att två (eller flera) domstolar som är behöriga på grund av att en make har hemvist på flera platser i olika medlemsstater, tillämpar domstolslandets lag med stöd av artikel 8 d i förordning nr 1259/2010.

a) Artikel 3.1 a och domen Hadadi (artikel 3.1 b)

91. Den restriktiva tolkning som jag förespråkar står inte i motsättning till den tolkning som domstolen gjorde i domen Hadadi, [65] där domstolen med avseende på artikel 3.1 b i förordning nr 2201/2003 slog fast att domstolarna i flera olika medlemsstater är behöriga när de berörda personerna har flera medborgarskap. [66]

92. Skillnaderna mellan det mål som avgjordes genom domen Hadadi och förevarande mål är betydande. Domstolen fann där att anknytningsmomentet ”medborgarskap” inte bara avser medborgarskap i den stat till vilken anknytningen är starkast, vilket är en omständighet som inte alls är aktuell i förevarande mål:

– För det första förekommer inte uttrycket ”medborgarskap i den stat till vilken anknytningen är starkast” i artikel 3 i förordning nr 2201/2003, men däremot uttrycket hemvist.

– För det andra ska det medborgarskap som ger behörighet enligt artikel 3.1 b alltid vara gemensamt. När bara en av makarna, och inte den andra, har dubbelt medborgarskap, räknas enligt denna bestämmelse bara det gemensamma. Den make som bara har ett medborgarskap blir varken missgynnad eller gynnad. [67] Så skulle däremot kunna vara fallet om flera hemvister godtogs, enligt de behörighetsregler som bygger på en enda makes hemvist. [68]

[64] En sådan kombination skulle kunna uppkomma i förevarande mål, om den franska domstolen skulle förklara sig vara behörig enligt artikel 3.1 a sjätte strecksatsen i förordning nr 2201/2003, efter att ha godtagit att IB även har hemvist på Irland. Om parterna inte på giltigt vis har valt någon annan lag, ska i det fallet irländsk rätt tillämpas, i materiellt hänseende, enligt artikel 8 a i förordning nr 1259/2010.

[65] Till denna dom hänvisar FA i punkt 71 och följande punkter i sitt skriftliga yttrande, Portugals regering i punkt 36 och följande punkter i dess skriftliga yttrande, kommissionen i punkterna 13 och 32 i dess skriftliga yttrande samt IB i punkt 31 i sitt skriftliga yttrande som ersätter den muntliga förhandlingen.

[66] Domen Hadadi, punkt 51 och följande punkter.

[67] Som kärande har den make som har dubbelt medborgarskap inte tillgång till någon ytterligare domstol av detta skäl, men det finns heller inte någon ytterligare domstol vid vilken talan kan väckas mot denne.

[68] En make som har flera hemvister kan gynnas när han eller hon är kärande (till följd av artikel 3.1 a femte och sjätte strecksatsen) eller missgynnas när han eller hon är svarande, till följd av punkt 1 a tredje strecksatsen i samma artikel.

– För det tredje är anknytningsmomentet, såsom domstolen påpekade, ”otvetydigt och enkelt att tillämpa”,[69] medan en rad omständigheter måste beaktas i varje enskilt fall för att fastställa medborgarskapet i den stat till vilken anknytningen är starkast, vilka inte alltid medför ett tydligt resultat.[70]

93. Det sistnämnda skulle även vara möjligt vid tillämpningen av anknytningsmomentet ”hemvist”. Jag anser emellertid inte att man löser problemet (tvärtom) genom att man i tveksamma fall godtar att det finns mer än en hemvist.

94. Ett sådant förfarande ger ingen garanti för mindre diskussioner mellan parterna om vilken hemvist, bland flera, som är relevant för målet. Snarare tillför det ytterligare en komplicerande faktor till diskussionen: varje gång en part uppger att han eller hon har mer än en hemvist, måste det avgöras om det verkligen förhåller sig så. När allt kommer omkring ökar det risken för att en bosättning (och inte en hemvist enligt artikel 3 i förordning nr 2201/2003) i slutändan avgör vilken domstol som är internationellt behörig.

D. Huruvida det är omöjligt att fastställa hemvisten

95. Förordning nr 2201/2003 har föreskrivit lösningar för situationer där det är omöjligt att fastställa ett barns hemvist, men det gäller däremot inte en vuxens hemvist.

96. Denna *tystnad* är inte någon slump. I positivt hänseende utesluter den att det finns personer vars hemvist inte kan slås fast (ens med bevissvårigheter). I negativt hänseende anser jag att den bekräftar att en vuxen inte kan ha hemvist i flera olika medlemsstater, enligt artikel 3 i förordning nr 2201/2003.

97. Om man för resonemangets skull tänker sig att så inte är fallet, och att det verkligen är omöjligt att slå fast vilket[71] av flera olika alternativ som är hemvist i den mening som avses i artikel 3 i förordning nr 2201/2003, skulle man kunna tänka sig två utvägar:

– Enligt det första synsättet, som kommissionen föredrar,[72] räcker det att en av de två (eller flera) platser som den berörda personen lever på ligger i den medlemsstat där den domstol finns vid vilken ansökan om äktenskapsskillnad har gjorts, för att den ska förklara sig behörig.

– Enligt det andra synsättet kan ingen av de platser i olika medlemsstater där personen lever användas för att fastställa behörighet på grundval av hemvist.

98. De argument som har redovisats ovan innebär att jag föredrar det andra alternativet, eftersom det i minst mån rubbar systemet, i stället för att godta att en och samma person har mer än en hemvist med avseende på artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003.

99. Detta andra alternativ (som ska tillämpas i undantagsfall) bekräftar att anknytningsmomentet ”hemvist” inte kan användas för att fastställa den internationella behörigheten. Det innebär inte nödvändigtvis att parterna berövas domstolsskydd i unionen, när något av de övriga kriterierna i

[69] Domen Hadadi, punkt 51.

[70] *Ibidem*, punkt 55.

[71] Sannolikheten för att två situationer *i samma mån* uppvisar de karaktäristiska dragen för hemvist är liten. För att följa förordning nr 2201/2003 måste de nationella domstolarna anstränga sig för att fastställa en hemvist, så som jag har påpekat i punkt 71 och följande punkter i detta förslag till avgörande.

[72] Punkterna 33 och 34 i dess skriftliga yttrande.

artikel 3.1 i förordning nr 2201/2003 är tillämpliga,[73] eller när man använder sig av de behörighetsgrunder som föreskrivs i de olika medlemsstaternas lagar,[74] vilka ska tillämpas i övriga fall enligt artikel 7.

100. Endast i andra hand (det vill säga när de möjligheterna har uttömts eller uteslutits) och i undantagsfall, om det är nödvändigt för att undvika rättsvägran, anser jag att det kan godtas att domstolarna i någon av de medlemsstater där en make är bosatt, när ingen av dem kan anses utgöra hemvist i den mening som avses i artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003, ska anses vara behöriga.

V. Förslag till avgörande

101. Mot bakgrund av vad som anförts ovan föreslår jag att domstolen ska besvara den tolkningsfråga som ställts av Cour d'appel de Paris (Appelationsdomstolen i Paris, Frankrike) på följande sätt:

”Artikel 3.1 a i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 ska tolkas så, att var och en av makarna bara kan anses ha en hemvist, när det gäller att fastställa vilken domstol som är behörig.

När en av makarna lever sitt liv i två eller flera medlemsstater, på ett sådant sätt att det inte på något sätt går att avgöra i vilken av dem den maken har hemvist i den mening som avses i artikel 3.1 a i förordning nr 2201/2003, ska den internationella behörigheten fastställas på grundval av andra kriterier i den förordningen, samt i förekommande fall enligt de behörighetsgrunder som ska tillämpas i övriga fall enligt medlemsstaternas lagstiftning.

I det fallet får i undantagsfall domstolarna i de medlemsstater där en make är bosatt men inte har hemvist anses vara behöriga, när tillämpningen av förordning nr 2201/2003 och de behörighetsgrunder som ska tillämpas i övriga fall inte visar att domstolarna i någon medlemsstat har internationell behörighet.”

[73] Mot bakgrund av de uppgifter som föreligger i målet, anser jag att IB skulle kunna ansöka om äktenskapsskillnad i Irland, där makarna senast hade gemensam hemvist och en av dem fortfarande är bosatt och där svaranden har hemvist.

[74] Till skillnad från vad Irland har gjort gällande (punkt 10 i dess skriftliga yttrande som ersätter den muntliga förhandlingen), föreskriver inte alla medlemsstater behörighetsgrunder i övriga fall. Även om de gör det är det heller inte säkert att det går att tillämpa dem i ett enskilt fall, på grund av begränsningen i artikel 6 i förordning nr 2201/2003.